

ESTAT DEL BENESTAR, O REVOLUCIÓ?

Grup Antimilitarista Tortuga

Escrit i editat l'octubre de 2011.

Alguns partits polítics, organitzacions i sindicats de l'Estat espanyol que diuen ser “d'esquerres” combinen en aquests temps veus i esforços per tal de defensar allò que anomenen “Estat del benestar”. Això ho fan enmig de l'aplaudiment de gran part de la societat, la qual s'entén beneficiària de l'esmentat Estat del benestar i per això partidària de la seua pervivència.

A Tortuga tenim una altra perspectiva.

Associem “Estat del benestar” a d'altres termes molt menys favorables: “societat de consum”, “primer món”, “Europa rica”... Després de la comprovació històrica pertinent, concloem que en general aquesta forma política i social tal com la coneixem hui en diano és tant la conquesta de les lluites del moviment obrer com s'afirma de forma exagerada, sinó que obeïx molt més les necessitats i interessos de les institucions estatals liberals i capitalistes, interessos que s'aguditzen sobretot a partir de la Segona Guerra Mundial. Aquestes elits, en plena mundialització de l'economia i de la guerra freda contra el comunisme, van optar per generar en determinades zones del planeta una redistribució moderada de la riquesa que s'acumulava allà, part de la qual es va repartir entre amples capes socials en forma de serveis i subsidis, sempre administrats i dosificats pels aparells estatals. Aquest tipus de polítiques contaven ja amb petits antecedents des de principis del segle XIX, però va ser en aquest moment, coincidint amb l'aparició del terme “Estat del benestar”, que es va apostar amb força per elles.

Amb aquestes polítiques les classes dominants a nivell mundial van obtindre, durant tota la segona meitat del segle XX i gairebé fins als nostres dies, la desactivació de les lluites obreristes revolucionàries al primer món, conjurant així l'amenaça socialista. Aquestes elits es van envoltar d'un ample i còmode matalàs amortidor de “ciutadans” conformistes amb l'ordre establert, beneficiaris d'alguna capacitat adquisitiva o de consum, acostumats a dependre cada vegada més i per a més coses de la institució estatal i, al millor dels casos, partidaris només de canvis polítics i socials de caràcter superficial.

Aquesta anàlisi es complementa amb raons econòmiques, de tanta i potser fins i tot de major rellevància que les anteriors, que tenen a vore amb la teoria de l'economista John Keynes: la redistribució de serveis i subsidis entre la població dels nostres països occidentals també pretenia al seu moment la implantació de mercats interns forts que serviren de motor al desenvolupisme econòmic capitalista.

Al cas espanyol és revelador que, malgrat l'existència de nombrosos avanços en la legislació i la política als àmbits laboral i social que es venien donant des de principis del segle XIX, de la mà, justament, del desenvolupament de l'aparell estatal liberal, la implantació d'una part fonamental de l'Estat del benestar tal com ha arribat als nostres dies (Seguretat Social entesa como assistència sanitària gratuïta universal, sistema estatal de pensions i cobertures d'atur properes al salari brut) li la devem principalment a la dictadura franquista, i en concret a lleis com ara la d'Atur (1961) o la de Bases de la Seguretat Social (1963),

promulgades en temps d'escassa o nul·la conflictivitat obrera però de fort suport estatal al desenvolupisme industrial. En aquesta implantació van aprofundir posteriorment diferents governs de la dictadura, i es va completar vora el 1978.

Aquest és el marc que es defensa avui des d'aquests partits, organitzacions i sindicats esmentat.

Front a la defensa d'un model econòmic totalment inclòs al capitalisme i dissenyat i promogut per les elits liberals-burgeses que venen acaparant el poder polític, des de Tortuga apostem per una revolució integral superadora del capitalisme i del sistema no lliure de govern que li és inseparable acompanyant. Desenvoluparem en aquest escrit les característiques principals del nostre concepte de "revolució", així com del tipus de societat i relacions humanes a què aspirem. Però abans ens detindrem en una crítica més detallada sobre l'Estat del benestar i en una anàlisi minuciosa del moment de crisi que actualment pareix viure aquest model.

L'Estat del benestar és contrarevolucionari

En realitat, esdevé una espècie de suborn o de compra material d'allò que anomenen la "pau social", es a dir, l'absència de conflictes. D'aquesta manera s'aconsegueix que amples capes de població de les societats a les quals es dóna l'Estat del benestar acaben vivint amb actituds conformistes i amb cap desig de canvi social. La por a perdre allò que es té impedeix, o torna molt complicat, analitzar en profunditat les causes i conseqüències de l'ordre polític i social i evita que es tinga una actitud receptiva cap a qui el qüestiona. Neutralitza, en definitiva, la possibilitat que la societat prenga consciència de les contradiccions en què viu i s'organitze amb voluntat i determinació d'obtenir canvis substancials, és a dir, revolucionaris.

L'Estat del benestar és injust

Perquè no és ni pot ser universalitzable. Es dóna, com diem més amunt, en virtut d'una redistribució de riquesa acumulada en una porció minoritària del planeta denominada "primer món". Una important porció d'aquesta riquesa no es genera als nostres països, sinó que és espoliada de la resta del món, o siga, dels països anomenats (a causa d'això) empobrits, i dipositada ací. Tal cosa s'aconsegueix mitjançant una gran varietat de fórmules: colonialisme-imperialisme econòmic, multinacionals, deute extern, regles comercials imposades pel primer món, institucions com ara l'FMI, l'OMC... Si arriba el cas, la maquinària militar primermundista es convertix també en eina per robar riquesa a aquests països del tercer món, com podem comprovar als casos de l'Iraq, Líbia o la República Democràtica del Congo, per mencionar alguns dels més paradigmàtics en aquest sentit.

Les grans corporacions espoliadores utilitzen bona part del capital que obtenen amb aquestes operacions de colonialisme econòmic per a realitzar inversions als països del primer món on són presents, dinamitzant la seua economia i generant ocupació. La tributació directa a l'Estat de les grans corporacions, i indirecta a través de l'economia subsidiària que generen, és la que permet a aquest recaptar els diners "suplementaris" amb què oferir a la ciutadania els béns i serveis que definixen l'Estat del benestar i dels quals, per descomptat, no poden gaudir els habitants dels Estats espoliats, que a més patixen greus danys a la seua pròpia economia domèstica. Un exemple menor però molt aclaridor podria ser la pesca de la tonyina a les costes de la Banya d'Àfrica. Com es pot apreciar, l'Estat del benestar és un producte resultant de

les pitjors dinàmiques del sistema econòmic capitalista, i la seva existència guarda relació directa amb la pobresa extrema d'una part majoritària de la humanitat.

L'Estat del benestar és antidemocràtic

De forma ben paradoxal, la paraula “democràcia” ha arribat a ser la més comunament utilitzada per a definir sistemes polítics que en realitat són de dominació. Ens costa trobar a la història dels Estats un ordre de govern que als fets s'haja correspost amb allò que intenta significar el vocable. És per això que tenim algunes reserves a l'hora d'utilitzar-lo. Segons la nostra opinió, només cap parlar de “democràcia” quan cada persona pot participar lliure i directament en la decisió d'aquelles qüestions que li afecten. En conseqüència, només serà “democràtica” una societat que garantisca tal principi a petita i gran escala, i no cap altra.

L'Estat del benestar és la concreció més pura i acabada de l'Estat-nació liberal i burgès dissenyat al segle XIX. La seua existència és l'èxit formidable d'una petita elit que acapara tot el poder de governar i disposa de la major part de la riquesa i dels mitjans per a produir-la, mentre que la majoria desposseïda completament de poder i de la part principal de la riquesa viu conformant-se amb la seua situació, satisfeta amb els serveis materials que rep de l'Estat i convençuda que pertany a una societat lliure i democràtica.

Encara que el sistema d'eleccions cada cert nombre d'anys tracta de donar legitimitat a una pretesa “sobirania del poble”, la realitat és que l'aliança entre una petita oligarquia de polítics professionals, l'alta burocràcia de l'Estat, els poders econòmics i els mitjans de comunicació mantenen ben controlat l'accés als centres de poder a tots els països on es dona l'Estat del benestar. Els votants a tots aquests Estats, entre els quals es troba el nostre, estan irremissiblement condemnats a optar només entre opcions polítiques continuistes. En qualsevol cas, fins i tot si es donaren fórmules electorals més obertes, el resultat pràctic seguiria a anys llum de la democràcia, ja que aquesta, com hem dit, suposa la participació decisòria de les persones en aquelles qüestions que els afecten. Res d'això ocorre a les societats de l'Estat del benestar, on les persones, anomenades “ciutadans”, no tenen cap forma de decidir sobre aquestes coses, i només reben el dubtós dret de votar cada cert nombre d'anys per tal d'elegir els membres de l'elit burocràtica que han de regir irremissiblement la seua vida i destí durant la temporada següent.

Si es donara el cas hipotètic, cada dia més inversemblant, que fallara algun d'aquests mecanismes de control, l'aparell estatal-capitalista té una altra carta amagada a la mànega: la policia, l'exèrcit i la presó. Aquests òrgans de l'aparell estatal són la definitiva negació de la democràcia i l'anunci ben clar que ningú no pot evitar obeir les decisions de les elits governants ni encara molt menys qüestionar-les en la seua essència.

És paradigmàtic el paper que juga la institució militar, la qual, com dèiem abans, és un element de primer ordre com a garant armat de l'espoli comercial del nord sobre el sud. Però de portes endins, i en companyia de la seua institució vicària, la policia, du a terme una funció igualment transcendent com a última i determinant barrera defensiva dels interessos de la minoria que ostenta el poder. Desgraciadament, a l'Estat espanyol disposem d'abundant experiència al respecte en els últims 200 anys. Des dels habituals pronunciaments mi litars al segle XIX fins les facultats que la mateixa Constitució vigent concedeix a l'exèrcit (fa posar els pèls de punta llegir tot allò que es referix a estats d'excepció, d'alarma, a situacions bèl·liques i més coses), passant per una ominosa i no tan llunyana dictadura militar de vora 40 anys.

L'Estat de benestar és antiecològic

Estat del benestar i societat de consum són gairebé sinònims. L'alt desenvolupament industrial i tecnològic, a més dels mecanismes capitalistes d'espoli i concentració de la riquesa, han posat en mans d'amples capes poblacionals dels països rics una capacitat inèdita d'adquirir i consumir aliments, productes manufacturats i serveis (per donar un exemple, els viatges en avió). Paraules com ara “creixement”, “desenvolupament” i el seu eufemisme progre, “desenvolupament sostenible” o “de qualitat” han sigut i són màgiques consignes que han despertat meravelles a les orelles aburgesades de tanta gent. No pensem que calga que ens estenguem per a alertar dels efectes de tant “desenvolupament” i tanta capacitat de consumir i les seues conseqüències a nivells mediambientals i de salut pública. Pocs dubten de la impossibilitat material d'exportar a més llocs del planeta el model balafiador i irresponsable en l'aspecte material que caracteritza a tots els Estats del benestar (la qual cosa el fa doblement injust), ja que el col·lapse mediambiental seria quasi immediat.

Però és que ni tan sols és necessari arribar a formular aquesta hipòtesi. Fins i tot si ens circumscribim als llocs del món on es dona ara, la conseqüència del consumisme practicat al marc de l'Estat del benestar estaria ja causant danys irreversibles al planeta (destrucció de l'atmosfera, de la biodiversitat...). Danys que, de no corregir-se a curt termini, amenacen amb ser devastadors.

L'Estat de benestar és antihumà

Un altre sinònim d'Estat del benestar podria ser “societat de l'espectacle”. Nosaltres aniríem més enllà i utilitzaríem el terme “societat de l'adoctrinament”. L'aposta decididament material furibundament antiespiritual i antimoral d'aquest model de societat, unida als mecanismes adoctrinadors que posseïx la institució que està al seu centre -l'Estat- també estan generant un tipus de persona en permanent regressió.

Sistema educatiu, cultura de masses, mitjans d'informació i comunicació... Tot allò navega en una mateixa direcció —des del poder cap als individus de la societat— generant una forma de concebre la realitat que ha sigut definida com “pensament únic”.

L'aposta d'aquest pensament únic pel materialisme i l'utilitarisme en totes les seues expressions, així com per una manera relativista i no ètica de viure en societat estan aconseguint a poc a poc la desaparició de formes relacionals populars tradicionals, de realitats de suport mutu a diferents nivells i d'imbricació d'unes persones amb altres. Els valors cooperatius i solidaris que existiren tradicionalment a nombroses col·lectivitats es van substituint per actituds egoïstes i individualistes de darwinisme social, les espiritualitats es permuten per comportaments hedonistes-vacacionals, i la moral de les societats i la ètica de les persones es van usurpar en tots els casos en favor d'“allò que diguen les lleis” i dels tribunals de l'Estat. A això últim li han posat el nom d'“Estat de dret”.

Qualsevol revolució, qualsevol societat que valga la pena requerirà persones capaces de viure-la, éssers humans que realment desitgen la justícia, amen la llibertat i estiguen disposats a lluitar i sacrificar-se per aconseguir-les. L'Estat del benestar, podem afirmar-ho, no contribuïx a que existisquen aquest tipus de persones. Més aviat a tot el contrari.

Per què ara l'Estat del benestar està en crisi? Segons la nostra opinió, per diferents causes.

En primer lloc, les elits que controlaven el poder polític i econòmic al primer món, a partir de la caiguda del mur de Berlín i de l'enderroc del bloc leninista, han anat paulatinament perdent interès per un model que ja no els és tan imprescindible com abans. Un cop conjurada l'“amença comunista” i obtinguda la garantia que la població del primer món ha perdut qualsevol tipus de desig revolucionari, no necessiten invertir-repartir tanta riquesa a subornar la societat primermundista per a apagar la flama insurreccional. Un cop els mecanismes adoctrinadors han donat el seu fruit i la immensa majoria de la població no qüestiona la ficció democràtica del parlamentarisme, és possible augmentar el compte de beneficis –desig permanent del gran capital per la seua pròpia natura– a costa d'algunes prestacions estatals. Aquest és el camí que s'ha recorregut des dels anys 90 fins ara, si bé als últims anys s'ha accelerat per causa de la crisi econòmica.

Una crisi que constituiria un factor afegit. La burgesia –llavors una classe social–, des del segle XIX organitzada entorn a la institució de l'Estat-nació liberal, és qui ha estat fins avui comandant la política i l'economia, tractant de mantindre's dreta a llocs d'una bèstia no gaire controlable: el sistema econòmic capitalista. Aquest sistema, com és sabut, té els seus cicles llargs i curts, les seues crisis financeres i sistèmiques, les seues recessions i fins i tot una sèrie de contradiccions en les quals podria estar escrit el seu enderroc final. Fins ara la burgesia, després convertida en oligarquia dominant, ha sabut cavalcar la bèstia adaptant-se a tots els seus moviments. Segons han anat succeint unes i altres crisis, aquestes persones, des de la institució estatal, autèntica torre de control també de l'economia, han anat prenent les decisions convenients per a mutar i adaptar-se a la nova situació. Així, el sistema econòmic, segons el moment i la zona, ha sigut lliurecanvista, proteccionista, keynesià o ultraliberal (entre d'altres coses). El model econòmic lligat a l'Estat del benestar, el keynesianisme, ha sigut fins ara útil en moments de fort desenvolupament. Els gurus de l'economia han decidit que no és el més convenient per a capejar moments de crisi, i en conseqüència els governs dels Estats procedixen hui a plegar algunes d'aquestes veles.

La crisi, que és productiva tant com és financera, ha desquadrat el balanç comptable dels Estats occidentals, els quals es veuen obligats a adoptar mesures d'estalvi a la seua pròpia administració, així com ajustos diversos a les economies “nacionals” per una qüestió de “competitivitat” davant altres economies emergents. A tots dos tipus de mesures responen els anomenats “retalls socials” que tant de rebuig generen entre la població. Com que l'altra de les causes de l'“Estat del benestar” és la generació de mercats interns de consumidors, cap interpretar que les autoritats dels Estats occidentals tractaran de practicar els mínims retalls que jutgen suficients i la quantia dels quals dependrà de la dimensió i duració de la crisi. Almenys en teoria. Com que l'esmentada crisi econòmica no només afecta els Estats sinó també les empreses privades, assistim ara en nombrosos països occidentals –a l'Estat espanyol, per ara, a petita escala– al “rescat” o adquisició per part dels Estats d'empreses en crisi, bancs principalment. Aquest transvasament de propietat i de recursos econòmics entre grans empreses i Estats (es privatitza, es nacionalitza, es torna a privatitzar, s'emet deute, es “rescata” el banc que va comprar el deute... movent diners existents i inexistents d'ací cap allà, però sempre en mans de les minories dominants) és una patent demostració que la institució estatal i el sistema econòmic capitalista són la mateixa realitat.

Ni tan sols aquests “mercats” a què s'invoca com una malvada i misteriosa mà que actua contra els interessos dels Estats, ergo contra els interessos dels ciutadans, són una altra cosa que una suma d'entitats financeres i tercers Estats “compradors” de deute, és a dir, prestamistes.

Resulta curiós que els agents d'“esquerres”, que clamen contra allò que jutgen “desmantellament de l'Estat del benestar” a penes no incloguen en les seues peticions conservadores unes anàlisis econòmiques que avalen la viabilitat de les seues propostes dins del propi sistema liberal-capitalista, que és on sembla que volen romandre.

Quina és la proposta, aleshores?

Per si algú venia entenent cap cosa en aquesta línia, no proposem passar del benestar al “malestar”. No es tracta d'enderrocar tot allò que existeix per a tornar a crear a partir de zero. Encara que vegem l'Estat com una institució en mans de les elits i no del poble, no tindria cap sentit renunciar “de colp i volta” a tot allò que aquesta institució administra avui. Per exemple, mentre prenem consciència com a societat i ens anem autoorganitzant en afers polítics i econòmics, necessitem un sistema de sanitat, entre d'altres coses. Però això no vol dir que no hàgem d'aspirar a donar els passos necessaris per tal que l'actual sistema sanitari estiga, en un futur, organitzat i administrat democràticament per les persones que són les seues treballadores i usuàries, i no per dirigents polítics i empresarials, com ocorre avui.

“La solució és la revolució” és un vell eslògan recurrent en temps de crisi. I és ben cert. Però una revolució que s'ha de fer pas a pas i amb els peus a terra.

En primer lloc cal despertar i prendre consciència de l'engany en què vivim per tal de no seguir defensant i apostant per allò que ens destrueix com a societat i com a persones, i que a més és catastròfic per al medi ambient. A continuació haurem de comprometre'ns i començar a generar alternatives autèntiques a allò que critiquem.

Contra la dimensió contrarevolucionària de l'Estat del benestar haurem de crear grups organitzats i coordinats, moviments socials i espais on reflexionar junts en un primer moment per a sortir després a l'encontre de la societat i de les institucions, denunciant i enfrontant-nos als aspectes més immorals i les conseqüències més nocives del sistema, sense caure a l'anomenat reformisme burgès i, per això, perseguint amb cada acte la superació d'aquest sistema en tota la seua extensió.

Davant la seua dimensió d'injustícia social i de greu atemptat contra el medi ambient, haurem d'aprendre a renunciar a aquells elements materials de la nostra vida que són superflus, prescindibles, antiecològics i comparativament injustos, aprenent a viure amb menys i a ser més feliços així. A partir d'ací, ens donem suport mútuament i interpel·larem la societat invitant-la a seguir el nostre exemple. Contra perversos sofismes como ara el “desenvolupament sostenible”, reivindicarem el decreixement i l'autogestió, obrint camins per a experimentar fórmules concretes d'alternativa i superació del sistema econòmic capitalista.

Quant al dèficit total de democràcia, ens esforçarem primer a denunciar aquesta situació per tal de que siga coneguda pel major nombre possible de persones. Evidentment, deixarem de participar i col·laborar amb qualsevol dels mecanismes que perpetuen l'opressió (instruments coercitius de l'Estat) o sustenten la ficció democràtica (eleccions). Al seu lloc desenvoluparem espais assemblearis de participació horitzontal i directa on aprendre primer a funcionar col·lectivament amb fórmules realment participatives, coresponsables i democràtiques, i després estendrem aquests espais reclamant, disputant i arrabassant al sistema la potestat de decidir sobre les coses que ens afecten. De la mateixa manera, ens esforçarem a crear alternatives tangibles i creixents a tots els sistemes d'adoctrinament vigents: educatius, culturals i mediàtics.

Per últim, ens enfrontarem a la destrucció que s'està duent a terme actualment de moltes de les característiques que als éssers humans ens fan ser tals, esforçant-nos a recrear relacions interpersonals i grupals de veritat, de suport mutu en aspectes econòmics, polítics i personals, teixint xarxes i aliances d'interessos i identitats comuns, generant sistemes amples de participació a la gestió de la societat... Treballarem i tindrem en compte als nostres grups i moviments socials les nostres dimensions humanes i psicoafectives, les relacions entre sexes, les necessitats de tipus cultural, espiritual, artístic... Reivindicarem i tindrem molt present la necessitat d'una ètica individual afirmada en valors positius i d'una moralitat social que ajude a mantindre i desenvolupar aquells elements comuns que es jutgen beneficiosos i necessaris, que a més garantisca la llibertat de cada individu pel que fa a consciència i opcions.